

Mažieji – „didieji“ kraštovaizdžio architektūros statiniai

Milda Aidukaitė*

Lietuvos kraštovaizdžio architektų sąjunga

Kalvarijų g. 1-9, LT-09310 Vilnius. Tel. 8 686 48551, el. paštas mildlapis@takas.lt

(Gauta 2011 m. sausio mėn.; atiduota spaudai 2011 m. kovo mėn.; prieiga internete nuo 2011 m. balandžio 18 d.)

Anotacija

Mažųjų kraštovaizdžio architektūros statinių buvimas erdvinėse struktūrose nuteikia ten esančius skirtingiems pojūčiams, veiksams ar vietovės studijoms. Šie statiniai želdynui suteikia tam tikrą estetiką, idėjinį-politinį turinį, tenkina kultūrinius-buitinius poreikius, skatina užimtumą vienokiu ar kitokiu aspektu. Tai labai svarbūs kraštovaizdžio architektūros elementai, kurie sudėlioja galutinius taškus erdviųjų struktūrų jungtyse meniniu, funkciniu ir idėjinio požiūriais. Straipsnyje pateikiamas kraštovaizdžio architektūros statinių geografinis aspektas, jų „išsidėstymas laike“ – atsižvelgiant į laikotarpius, stilių. Aptariama mažųjų kraštovaizdžio architektūros statinių formos, dydžio, medžiagos, spalvos, jų vietos svarba erdvinėse struktūrose.

Reikšminiai žodžiai: *kraštovaizdžio architektūros statiniai, kraštovaizdžio elementai, erdvinė struktūra, kraštovaizdžio architektūra, viešoji erdvė, istoriniai želdynai, želdynai, architektūros kompozicija, menų sąveika.*

Abstract

Presence of small landscape architectural elements in dimensional structures inspires to experience different senses, actions or making various studies of the area. These elements bring some aesthetics, ideological and political value, meet cultural and practical needs, and encourage activity in one or another aspect. That is very important elements of landscape architecture, which finalize the connections of dimensional structures in artistic, functional and ideological viewpoints. This article consists of analysis of geographic aspects of landscape architectural elements, how they reflect the different periods of time and style. Also it proves the importance of shape, size, material, colour and location of the small landscape architectural elements.

Key words: *landscape architectural buildings, landscape elements, spatial structure, landscape architecture, public area, historic green – areas, green plantations, architecture composition, arts interaction.*

Įvadas

Mažieji kraštovaizdžio architektūros statiniai – tai kompoziciniai elementai, dalyvaujantys kuriant želdynų erdvinę struktūras. Šie kraštovaizdžio elementai erdvinėje suvokime sukuria erdvės charakterį, apžvalgos lauke fiksuoja vertikalius ir horizontalius akcentus, kartais paryškina ar papildo jau esamas kitas struktūras. Apžvalgos lauku vadintume horizontaliąją apžvalgos plokštumą 2,0 m aukštyje su 40° kampu virš akių horizonto ir 20° kampu žemiau akių horizonto (Daujotaitė, 1998). Želdinių masių formuojamame konstruktyviniame-kompoziciniame želdyno karkase atsiradę mažųjų kraštovaizdžio elementų statiniai konkretizuoja erdvės funkciją, praturtina vizualinį įspūdį spalvomis, formomis. Reljefo vingrybėse esantys būtiniausi elementai: atraminės sienutės, laiptai, terasos ir kt. pabrėžia, išryškina, harmonizuoja reljefo kitimus (Landschaftsarchitekten, 1992).

LR Želdynų įstatyme (2007) apibrėžta, kad mažieji kraštovaizdžio architektūros statiniai tai – nesudėtingi statiniai: atraminės sienutės, tvorelės, laiptai, lauko baldai ir šviestuvai, lengvų konstrukcijų pavėsinės, stoginės, lieptai, tilteliai, informaciniai statiniai (stendai, skydai, nuorodos ir kt.), skulptūros, aplinkos meno kūriniai, kiti vieno stiliaus teritorijos tvarkymo ir puošybos statiniai. Visi jie užima išskirtinę vietą – suvokiant tai, kad jų panaudojimas yra specifinis, diktuojamas tam tikrų projektavimo sąlygų ir užduočių.

Augalai (sumedėję ir žoliniai), kaip lygiaverčiai erdvių kūrimo elementai, dalyvauja kuriant erdvinę struktūras, harmoningai susiderina su mažaisiais kraštovaizdžio architektūros statiniais. Vizualinės augalų savybės praturtina, estetizuoja erdvę, sušvelnina kontrastus. Augalų savybė – jų išorinio pavidalo kitimas sezonų kaitos metu ir metų kaitoje, suteikia erdvinėms struktūroms romantiškumo, individualumo.

Tyrimo tikslas – trumpai apžvelgti mažųjų kraštovaizdžio architektūros statinių reikšmę erdvėse.

Tyrimų metodika

Tyrimo objektas – mažieji kraštovaizdžio architektūros statiniai.

Tyrimo metodai – profesinės literatūros studijavimas, fotofiksacijų analizė, želdynų erdviųjų struktūrų analizavimas, stebėjimas. Darbo patirtis projektavimo srityje.

Tyrimų rezultatai ir jų aptarimas

Mažieji kraštovaizdžio architektūros statiniai, kaip objektai erdvėse, juntami stipriausiai ir išskyla pirmieji vizualinėse erdvėse, apžvalgos laukuose (1 pav.). Jie praturtina erdves, sudėlioja prioritetus erdvių kaitose ir ašinėse struktūrose. Daugiafunkcinėse erdvėse per šiuos elementus formuojami kompoziciniai centrai, reikšmingi visuminėje kompozicijoje. Tik vieni yra labiau matomi ir juntami, kiti turi labiau išreikštą tam tikrą funkciją. Istoriniuose želdynuose: kolonos, rotandos, tilteliai, fontanai, kaskados ir t. t. pateikia suvokimą, kad esi istorinėje aplinkoje, gali ramiai vaikščioti, grožėtis to laikotarpio vaizdais, klausytis paukščių čiulbėjimo, matyti spalvingus parterus. Kiti irgi svarbūs objektai – vartai, tvoros, atraminės sienutės, terasos, laiptai, suolai ir kt. atlieka jiems priskirtas funkcijas. Aplinkos meno kūriniai, skulptūros – sintetina erdvės kūrimo tikslą, formuoja idėjos centrą. Skirtingos paskirties želdynuose esantys kraštovaizdžio architektūros statiniai yra susieti su želdyno idėjos realizavimo keliu ir idėjos keliamais pasirinkimais.

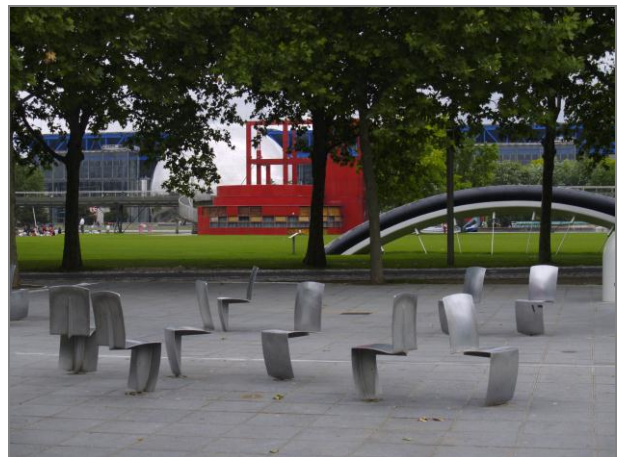
a

b

c

d

1 pav. Statiniai labiausiai matomi vizualinėse erdvėse, apžvalgos laukuose (nuotr. M. Aidukaitės)
Fig. 1. Landscape Architecture Elements of the strongest visible spaces (M. Aidukaitė)

Kiekvienas želdynas, kaip objektas, egzistuoja realybėje, laike ir erdvėje (Saimonds, 1965), t. y. žmogus, patekęs į želdynų erdves ir judėdamas jomis, stebėdamas visa, kas yra aplinkui, palaipsniui suvokia želdyno stilių, sukūrimo idėją, laikotarpį.

Želdyno architektūrinės idėjos formavimą lemia projektuojamo objekto funkcija urbanistiniame-socialiniame kontekste. Želdyno erdvės sudalinimas funkcinėmis zonomis – svarbi projektavimo darbų etapo dalis. Erdvės, kurios nėra matomos visos vienu metu viešojoje erdvėje, sujungiamos į visumą per vieno stiliaus ir paskirties kraštovaizdžio architektūros statinius. Kiekvienas architektūrinis statinys būdamas tam tikroje aplinkoje, turi turėti savo paskirtį, atitikti želdyno kūrimo idėją, turėti tam tikrą spalvą, atitinkančią tam tikrus kriterijus, turi būti pagamintas iš tam tikros medžiagos, reikalaujančios atspindėti laikotarpį, vietovę, idėją. Labai plati ir įdomi būtų suolų tema. Svarbi yra jų pastatymo vieta, medžiaga iš kurios jie pagaminti, kokiam kontekste jie siūlomi, tinkamai parinkta spalva. Nesvetima turėtų būti ir meninė išraiška (2 pav.).

a

b

c

d

2 pav. Labai plati ir įdomi būtų suolų tema (nuotr. M. Aidukaitės)
Fig. 2. Very broad and interesting topic to bench

Reprezentacinėms, rekreacinėms, vaikų žaismų įrenginių, sportinių aikštelių, sveikatingumo takų, utilitarinėms ir kitoms funkcinėms zonomis, taikomas tas pats erdvės vientisumo principas šių laikų želdynų erdvių kūrimo kontekste. Dabartiniu metu naujai kuriamos želdynų erdvės yra kiek modernesnės. Jos transliuoja įvairias šiuolaikiškas idėjas per skulptūras, pergoles, treliažus, suolus. Taikomos modernios formos, neįprasti spalvų deriniai, želdinių komponavimas mažiau sudėtingas arba jo visai nėra. Erdvinių struktūrų jungtys meniniu, funkciniu ir idėjiniu požiūriais kiek stilingesnės, bet naikinamas vietovės individualumas. Norint išsaugoti vietovės individualumą, neturėtų būti naudojami tokio pat tipo šviestuvai, suolai, šiukšlių dėžės ir kt. keliuose miestuose. Tačiau taip jau atsitiko Lietuvoje.

Laikas. Apžvelgus žmogaus, gamtos ir menų tarpusavio ryšį besikeičiančių amžių fone pastebimas jų neišskiriamumas. Visa tai yra šalia vienas kito, o gal kartu. Šis junginys susietas su visomis vietovėmis. Gamta, žmogaus veikla, vietovės individualumas pateikia šios jungties atspalvius per mažuosius kraštovaizdžio architektūros statinius. Pastarųjų buvimas erdvėse nukelia mus istorijos laiptais į kitus amžius, kitas kultūras (Adams, 1992). Meno formos kinta laikui bėgant. Tam tikru metu iškilo būtinybė atsirasti kraštovaizdžio architektūros profesijai, jungiančiai mažųjų formų menus per planines erdvių struktūras. Rengiant želdynų planus, turėtų būti nutiesti keliai natūraliam kraštovaizdžiui pažinti, darnai palaikyti. Kraštovaizdžio kompozicija daro įtaką žmogaus gyvenimo kokybei, bet biologinis ryšys tarp gamtos ir žmogaus išlieka. Ir jis bus visada. Kartais to ryšio nesuvokimas pavojingai veikia gamtos, kartu ir savęs, sunaikinimo kryptimi. Kraštovaizdžio specialistas, kuriantis harmoningas erdves, palaikančias ekologinę pusiausvyrą, stabilizuoja gamtoje vykstančius procesus ir veikia žmogaus gyvavimo ir išlikimo naudai.

Želdynas matomas ir suvokiamas kaip vienalytė meninė visuma. Per meninius ryšius yra juntami struktūriniai erdviniai tarpusavio ryšiai, o ypač tai suvokiama giliau, kai atsiranda konkretūs želdyno mažieji kraštovaizdžio architektūros statiniai (3 pav.). Didelis dėmesys turėtų būti skiriamas menų sintezei kraštovaizdžio architektūroje (Gorochov et al., 1986). Tam tikros epochos pastatų architektūra, skulptūrinės kompozicijos su trykštančiais fontanais išdėstytos terasose, gyvos medžių kolonados, karpytos krūmų formos, ryškūs taisyklingi gėlynai – tai yra tam tikrų laikotarpių stiliai kraštovaizdžio architektūroje. Jų dabar nenagrinėsime. Menų sąveika, egzistuojanti erdvėse ir esanti tam tikrame laike, dar labiau praturtina mūsų suvokimus, matymus, harmonizuoja bendravimo erdves.

Želdiniai želdyne, laikui bėgant, keičiasi: subręsta medynai, išnyksta trumpaamžiai. Natūraliai susiformuoja ekologinės bendrijos. Planinė struktūra neturėtų pasikeisti, jei to nenori žmogus. Vaizdų sezoninė dinamika, besitęsianti metų metais ir harmoningai kintanti laike – dar viena iš siekiamybių kraštovaizdžio architektūrinėje kompozicijoje. Tik statiniai išlieka statiški, tokie, kokius sukūrė žmogus, nors jų vaizdo subtilybės juntamos keičiantis apšvietimui per dieną ir sezonų kaitos metu.

Menų sąveikos problematika visada išliks aktuali, nes tik sintezėje praturtėja kiekviena meno šaka, susikuria laiko stiliaus bruožai, bendrieji estetiški meno kriterijai (Mačiulis, 2003).

3 pav. Vientisa meninė visuma (nuotr. M. Aidukaitės)

Fig. 3. A coherent set of artistic (M. Aidukaitė)

Geografija. Mažųjų kraštovaizdžio architektūros statinių temos išskleidimas pasauliniame geografiniame žemėlapyje davė tam tikrus pastebėjimus. Bendrą meninę kraštovaizdžio visumą suvokiame kaip natūralaus kraštovaizdžio, esančio tam tikrame žemės taške erdvių struktūrų visumą. Ten gyvenantys žmonės užsiimdami tam tikra veikla, sukuria mažuosius kraštovaizdžio architektūros statinius, reikalingus jų egzistencijai. Žmogus sukultūrina gamtą, panaudodamas ją

savo reikmėms patenkinti. Lygiagrečiai, būdamas neabejingas menui, norėdamas įsigilinti į pačią gamtą, kaip į menų šaltinį, pasistatė suolą ir atsisėdo po medžiu. Tokių protingų žmonių žemėje atsirado ne vienas. Tik pastatyti suolai buvo skirtingi: iš skirtingų medžiagų, skirtingų dydžių ir spalvų. Medžiagos, dydžiai ir spalvos skirtinguose žemės taškuose irgi yra skirtingos.

Meno istorijos analizavimas, žmogaus kūrybinių galių daugiaplaniškumas, atskleidžia kraštovaizdžio erdvėse esančių statinių įvairumo suvokimą. Jie turi neabejotiną ryšį su vietovės natūralia gamtine aplinka, su būdingomis tai vietai formomis bei spalvomis. Šie statiniai daro įspūdį, yra įdomūs ir saviti, turi didesnę vertę, kai jie yra pagaminti iš vietinių medžiagų, o jų autoriai – vietiniai kūrėjai arba kūrėjai – labai aiškiai suvokiantys vietines taisykles. Skandinavijos šalims būdingos ramios, tamsios spalvos (4 pav.). Prioritetas teikiamas natūralioms gamtinėms spalvoms, kaip ir natūraliems žmogiškiems santykiams. Europos pietiniuose rajonuose, kur daug ryškių spalvų gamtoje, dominuoja ryškiaspalviai statiniai, želdiniuose ryškios žiedų spalvos.

4 pav. Statiniai natūralioje gamtinėje aplinkoje Norvegijoje (nuotr. M. Aidukaitės)

Fig. 4. Buildings in the wild natural environment, Norway (M. Aidukaitė)

Natūralių medžiagų panaudojimas kuriant kraštovaizdžio architektūros statinius ypatingai svarbus ir įdomus tiems, kurie susipažįsta su vietovės kraštovaizdžiu, toje vietovėje gyvenančiais žmonėmis ir tam regionui būdinga veikla. Neturėtų būti atmetinai vertinamas statinių medžiagiškumas, jų vietos parinkimas. Svarbus funkcinių zonų tarpusavio ryšys.

Kitas dalykas, jei kuriama erdvės idėja reikalauja naujų ar kitokių medžiagų panaudojimo, naujų formų, dydžių, spalvų kaitos realizavimo. Kalbama apie tai, ką dabar vadiname modernumu. Bet...

Vietovės visumos, erdvių struktūrų audinys turi būti išaustas iš tai vietai būdingų, dominuojančių medžiagų, atitikti erdvines proporcijas, mastelį, būtų „nudažytas“ vietovės prigimtinėmis spalvomis. Kitaip mes nebesulauksime susidomėjimo mūsų kraštu, mes nebebūsime įdomūs pasauliui. Tapsime tik vartotojiška visuomenė, kurią „suvartos“ ir panaudos savo reikmėms stipresnieji, o vietovės stiprybė – jos savitumas ir to savitumo išsaugojimas. Vietinės kultūros tradicijos su savo simboliais, tautinio individualumo siekiamybė, vietovės natūralaus kraštovaizdžio išsaugojimas – tai kelias išlikimo link.

Išvados

1. Kraštovaizdžio architektūros statinių vieta, paskirtis, forma, dydis, medžiaga, spalva – pagrindiniai faktoriai, darantys įtaką želdyno harmoningai erdvinės struktūros būsenai.
2. Meno kūrybinių kokybės reikalavimas kuria erdvinę kokybę.
3. Tinkamai parinktas želdinių asortimentas harmoningai įtraukia statinius į erdvines želdyno struktūras.

4. Statinių apžvelgiamumas, matomumas – želdinių teisingų erdvinių struktūrų formavimo garantas.
5. Menų sintezė kraštovaizdžio architektūroje harmonizuoja bendravimo erdves.
6. Geografinėje plotmėje statiniai turėtų turėti neabejotiną ryšį su vietovės natūralia gamtine aplinka per jai būdingas formas bei spalvas.
7. Savitumas, reprezentuojantis krašto kultūrą nacionaliniu, europiniu ir pasauliniu lygmeniu yra vietovės stiprybė.

Literatūra

1. Adams W. H. *L'art des jardins ou la nature embellie*. 1992.
2. Daujotaite I. Kraštovaizdžio architektūros pagrindai. Vilnius, 1998. P. 30.
3. Gorochov V.A., Lunc L. B. *Parki mira*. Moskva, 1986. P. 77.
4. *Landschaftsarchitekten, landscape architecture in Germany*. Hamburg, 1992. P. 162.
5. Lietuvos Respublikos Želdynų įstatymas. Valstybės žinios, 2007-07-19, Nr.80-3215.
6. Mačiulis A. Menų sąveikos architektūroje kompoziciniai principai. Architektūros kompozicijos tyrimai. *Mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius, 2003. P. 38.
7. Saimonds Dž. *Landšafti i architektura*. Moskva, 1965. P. 125.
8. Stoičev L. I. *Parkovoje i landšaftnoje iskustvo*. Sofija, 1962. P. 208–210.

Small But Great Landscape Architectural Elements

(Received in January, 2011; Accepted in March, 2011; Available Online from 18th of April, 2011)

Summary

Each and every greenery is an object that exists in reality, time and space. Small landscape architectural structures are like objects in the space. They are first to appear in visual spaces and are felt strongly. They enrich surrounding environment, make priorities in the changing spaces and vertical structures. Environmental pieces of art are like sculptures and form the centre of idea, purifying the essence of the creation. These compositional elements are involved in the landscaping of spatial structures. These elements of the landscape while trying to understand space itself are involved in the creation the character of the space. They are involved in the focusing of the vertical and horizontal accentuation; sometimes they are supportive or complementary to the existing structures. The centers of the composition that are important for the composition as the whole are formed using these elements in the multifunctional spaces. The idea how to form greenery architecture is decided by the function of the object. Spaces that are not visible all at one time are interconnected using landscape architectural structures of one style and purpose. These structures provide ideological political content for the greenery as well as serve for cultural, everyday needs and enhance employment in one or another way in the area.

Plants (woody and herbaceous) have equal rights while creating the space. They participate in the creation of the dimensional structures while matching small landscape architecture. Visual properties of the plants enrich the spaces and soften the contrasts. The ability of the plant to change the appearance according the season during the year adds to the romantic and individual side of the space structures.

Time. We observe the inseparability of human, nature and art in the duration of time. All this is near each other and maybe together. This mixture is linked to all areas that are changing with time. The shades of this link are felt with the help of the small landscape architectural buildings. These landscape architectural buildings while existing lead us with the help of history into other centuries; other cultures and they leave their sign in the art. Landscape composition affects the quality of human life. However, the biological connection remains between nature and human. And it always will be. Sometime the failure to recognize the link leads to destruction of nature and human. The landscape specialist who creates harmonious spaces that support ecological balance succeeds in stabilization of the processes of nature and is hence supporting human existence and survival.

Greenery is seen and perceived as the unified artistic whole. The structural interconnections in the space are perceived with the help of introduction of specific small architectural buildings of greenery. The arts interaction which exists in spaces and specific time framework does enrich our understanding of perception, vision as well as harmonizes communication space.

We all strive for the dynamics of visual scenery according the season which would never end year by year as well as be in harmony with changes. The buildings are the ones that stay static – as created by man. However, their visual aspects could be noticed while observing light changes during day and season.

Geography. The unfolding of the topic about small landscape architectural constructions on the world wide scale let us make some conclusions. These works have an undeniable link with the local natural environment, the location-specific forms and colors. They make impression, they are interesting and distinctive and they are more valuable if they are made from local material and the authors are local artists or those who know and have the strongly developed sense of local rules. Scandinavian countries are characterized by quite, dark, opaque colors. Southern European regions have a lot of bright colors in the nature, so they are dominated by brightly colored buildings, bright color flowers in the plantations.

We should use different attitude if the space under creation is demanding the new or just other material to be used, new form or color to be implemented. I am talking about so called modernity. However. The cloth of local space and spatial structures should be woven from the materials that dominate and are characteristic in local area. It should be balanced according to the local scale and should be colored with the help of colors that exist in area according to the law nature.